پنجشنبه ۹ شهریور ۱۴۰۲ | ۱۴ صفر ۱۴۴۵ | سال سی‌ویکم | شماره ۸۸۷۲

همشهری فرهنگ شهر

طرح: همشهری/هومن اکبریان

پخته‌خواری ناشران فرصت‌طلب

چرا برخی از ناشران برای رونق کسب‌و کارشان، ترجمه‌های موفق دیگران را بازنشر می‌کنند؟

گزارش | نرجس اشکی، خبرنگار

برای کتابخوان‌های حرفه‌ای وقتی کتابی را از قفسه کتابفروشی برمی‌دارند، در کنار نام نویسنده، اولویت مهم دیگر نام مترجم است؛ چراکه در پیوندی ظریف و دقیق مترجم واسطه انتقال گوهر اندیشه نویسنده است و کمترین خللی در این میان به‌معنای گسست مخاطب از جانمایه حقیقی اثر است، ولی این روزها انتخاب بهترین ترجمه از میان ترجمه‌های مختلف و مکرر برخی کتاب‌ها، کار چندان ساده‌ای نیست و اقدام برخی ناشران در بازترجمه آثار پرفروش با ترجمه‌های موفق، این انتخاب را با دشواری بیشتری روبه‌رو می‌کند. کافی است نام یکی از شاهکارهای ادبیات جهان را در سایت‌های فروش کتاب جست‌وجو کنید تا در مواجهه با ترجمه‌های متعدد از همان کتاب دچار سرگیجه شوید. البته مخاطبان حرفه‌ای و آشنا به ادبیات در انتخاب ترجمه‌های باکیفیت با مشکل چندانی روبه‌رو نیستند. آسیب جدی این موضوع متوجه آن دسته از مخاطبانی است که اشراف چندانی به این حوزه ندارند و تنها پس از خواندن کتاب‌ها متوجه پایین بودن کیفیت ترجمه می‌شوند. در راستای بررسی آسیب‌های پدیده «بازترجمه» در صنعت نشر کشور، با اصغر نوری و پرویز شهدی از نام‌های آشنای حوزه ترجمه و مسعود کازرزی، مدیر انتشارات کتاب خورشید گفت‌وگو کرده‌ایم.

اصغر نوری، مترجم و کارگردان تئاتر

بازترجمه؛ نتیجه سودجویی و فرصت‌طلبی

«یکی از دلایل مهم بازترجمه کتاب‌ها، عدم عضویت ایران در کنوانسیون برن یا همان قانون حق نشر است؛ چراکه درصورت عضویت، یک ناشر خارجی فقط می‌تواند به یک ناشر یا مترجم ایرانی اجازه ترجمه و چاپ کتاب را بدهد و چون عضو این توافقنامه بین‌المللی نیستیم هرکس هر کتابی را مایل باشد، ترجمه می‌کند.»

اصغر نوری در پاسخ به این پرسش که چرا در شرایط فعلی عضویت ما در کنوانسیون برن از جهات مختلف مقرون به‌صرفه نیست، ادامه داد: از نظر من دلیل اصلی عدم‌عضویت ما در قانون کپی‌رایت یا حق نشر، مسائل اقتصادی نیست، بلکه به‌علت وجود بندی در این توافقنامه است. همچنین وقتی شما قصد ترجمه و چاپ کتابی را دارید اجازه تغییر در آن کتاب را ندارید اساسا ایران نمی‌تواند عضو کنوانسیون برن شود و این مسئله فقط محدود به چاپ و نشر کتاب نیست؛ درصورت عضویت ما این قانون شامل سایر موارد ازجمله سینما، موسیقی و ... نیز خواهد بود. وی همچنین افزود: در این میان مسئله اقتصادی حق نشر تا حد زیادی قابل حل است. به این ترتیب وقتی ما از بازار کتاب بین‌المللی صحبت می‌کنیم، برای یک ناشر خارجی قابل فهم است که یک اختلاف واحد پولی در این میان وجود دارد. من بارها از ناشران خارجی حق نشر گرفته و با این موضوع از نزدیک برخورد داشته‌ام و هر بار با گفت‌وگو و پیگیری حل شده است. به این ترتیب که کتابی که در فرانسه ۱۵ یورو قیمت‌گذاری می‌شود، در ایران با چاپ ۵۰۰ یا هزار نسخه به قیمت ۱۰۰هزار تومان به فروش می‌رسد؛ یعنی حدودا ۲دلار یا ۲یورو. آنها امروز درک کرده‌اند که نباید برای یک ناشر ایرانی همان پولی را درخواست کنند که برای یک ناشر اروپایی درخواست می‌کنند، از طرفی راه‌حل مقرون به‌صرفه‌تری هم که خود من شخصا در مورد آن با ناشران فرانسوی و سوئیسی به توافق رسیده‌ام، به این ترتیب بوده که ناشر پذیرفته در حدود ۲ تا ۵درصد از فروش تیراژ کل کتاب به ناشر خارجی تعلق بگیرد و با اینکه مبلغ نهایی با احتساب تبدیل واحد پول مبلغ اندکی خواهد شد، اما در این مورد با اختلاف‌نظر جدی مواجه نشده‌ایم و به‌زعم من تاکنون تنها مسئله مهم از نظر ناشر خارجی قانونی کار کردن بوده است.

با این وصف، تا حدی روشن شد که عدم‌عضویت ما در قانون کپی‌رایت مربوط به مسئله اقتصادی نیست، ولی پیامدهای عدم‌عضویت ایران در این قانون به این ترتیب است که مترجم وقتی کتابی را ترجمه می‌کند و آن کتاب در بازار نشر از طرف مخاطب با اقبال خوبی مواجه می‌شود، ناشران دیگر به این فکر می‌افتند که آنها هم کتاب مورد نظر را منتشر کنند که باز هم اگر عضو قانون کپی‌رایت بودیم این اتفاق هرگز امکان وقوع نداشت. بیاییم ابتدا فرض خوش‌بینانه مسئله را بررسی کنیم. مسئله به این ترتیب خواهد بود که مترجمی کتابی را ترجمه کرده و به‌دلیل استقبال از آن کتاب، ناشران دیگر کتاب را به‌دست مترجم خودشان سپرده و عملا کتاب توسط مترجم دیگری ترجمه می‌شود. این به‌خودی خود اشکالی پیش نمی‌آورد، ولی در سال‌های اخیر ما شاهد این مسئله هستیم که ناشران دوم و سوم وقتی کتابی را دوباره منتشر می‌کنند، هرگز کتاب را مجددا ترجمه نمی‌کنند، بلکه از روی ترجمه اول رونویسی و متن را دستکاری می‌کنند و به اسم یک مترجم تازه، همان کتاب منتشر می‌شود.

اشباع بازار از ناشران فرصت‌طلب

در شکل بدبینانه ماجرا باید گفت که بازار امروز نشر ایران از ناشران و مترجمان فرصت‌طلب و پخته‌خوار اشباع شده است؛ به این ترتیب که وقتی مترجمی سراغ کتابی از یک نویسنده می‌رود، به محض اطلاع، دیگر مترجمان به همان کتاب یا کارهای دیگر آن نویسنده هجوم می‌آورند و این هجوم وقتی بارزتر می‌شود که نویسنده‌ای برنده یک جایزه جهانی معتبر شود. مثالی می‌زنم از تجربه شخصی خودم؛ از گذشته طبق عادت شخصی همیشه یک نویسنده را انتخاب کرده و بعد از مطالعه آثار او حداقل ۲ یا ۳کار از همان نویسنده را ترجمه می‌کنم. چندی پیش از یک نویسنده فرانسوی به‌نام «ژان پل دوبوا» کتابی را ترجمه کردم با عنوان «ماهی‌ها ناگاهم می‌کنند»، بعد از این کتاب، مشغول ترجمه کتاب دیگری از آن نویسنده شدم با نام «شوخی می‌کنید موسیو تانر» در همان ایام حدود سال ۲۰۱۹ ژان پل دوبوا برنده جایزه گنکور شد. با اطمینان می‌گویم قبل از آن هیچ مترجمی سراغ کتاب‌های او نرفته بود، ولی به محض برنده شدن کتاب این نویسنده در گنکور، ناشران و مترجمان ایرانی به سمت این نویسنده هجوم آوردند؛ این در حالی است که من اعلام کرده بودم که در حال ترجمه کتاب دوم و پس از آن کتاب سوم از این نویسنده هستم، ولی کسی به این موضوع توجهی نکرد و در همان موقع ۳ترجمه مختلف از کتاب بیرون آمد.

پرویز شهدی، مترجم

نبود نقد مؤثر؛ زمینه‌ساز ترجمه‌های جعلی

پرویز شهدی، مترجم، در پاسخ به خبرنگار همشهری درباره علت پدیده بازترجمه گفت: خوشبختانه تاکنون با چنین ناشرانی سروکار نداشته‌ام، ولی متوجه شده‌ام که در بازار نشر فعلی برخی از آثار کلاسیک مهم توسط افراد مختلفی بارها ترجمه شده‌اند؛ به‌رغم اینکه ترجمه‌های قبلی ترجمه‌های موفقی بوده‌اند و متأسفانه ترجمه‌های جدید توسط کسانی ارائه شده که سابقه و تبحر کافی در این زمینه نداشته و نتایج کارشان گویای این مسئله است. هر چند منکر ارائه ترجمه‌های تازه و بارویکرد جدید درباره آثار کلاسیکی که از ترجمه قبلی‌شان ۶۰-۵۰ سال گذشته، نیستم. شخصا خود من کتاب‌هایی از این دست را با صلاحدید ناشر مجددا ترجمه کرده‌ام و مورد استقبال هم واقع شده‌اند. زبان هم مانند هر پدیده دیگری در حال دگرگونی و تغییر است. زبانی که ۶۰سال پیش به‌کار می‌رفت امروز دیگر کاربرد گذشته را ندارد و در چنین شرایطی اقدام به بازترجمه برخی از ترجمه‌های قدیمی آثار کلاسیک، خود خدمتی به ترجمه و نشر کشور است؛ به شرط آنکه نتیجه از کیفیت و کارایی بیشتری نسبت به ترجمه قبلی برخوردار باشد؛ در گذشته مجلات و روزنامه‌ها ترجمه‌های ادبی را زیر ذره‌بین نقد می‌گرفتند و آثار بی‌کیفیت به واسطه شناسایی و بررسی این رسانه‌ها به سرعت از دور رقابت خارج شده و عرصه‌ای برای جولان نمی‌یافتند، ولی متأسفانه امروز جای این رویکرد رسانه‌ها خالی است. در گذشته کتاب‌ها را به اعتبار نام مترجم و نام ناشر می‌خریدیم؛ چراکه مبنای کار ناشران حرفه‌ای از دیرباز تاکنون بر این منوال بوده که هرگز برای سود و منفعت اقتصادی ترجمه‌های نازل و بی‌کیفیت را روانه بازار نشر نمی‌کنند؛ چه برسد به بازترجمه‌های جعلی و رونویسی!

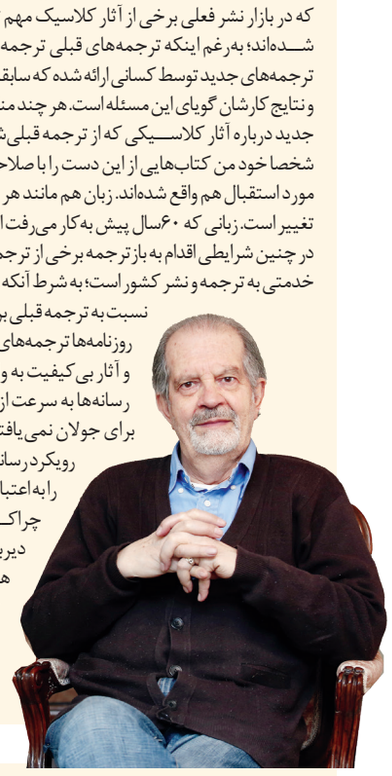

مسعود کازرزی، مدیر انتشارات کتاب خورشید

افزایش ترجمه‌های جعلی

مدیر انتشارات کتاب خورشید هم نظراتش را فهرست‌وار عنوان کرد:

۱- نبود پیوند با معاهده‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی حق نشر برای حفظ حقوق صاحب اثر

۲- نبود اراده برای پیوستن به معاهده‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی کپی رایت در دولت‌های گذشته به‌عنوان متولی قانونی این کار

۳- نبود سیاستگذاری روشن برای پیشگیری از تکرار این پدیده

۴- نبود ساز و کار پیگیری مؤثر قانونی برای جلوگیری از تولید و انتشار ترجمه‌های جعلی و تقلبی از روی ترجمه‌های ناشران اصلی آثار

شاید نقشه راه خروج از این مشکل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در کشور ما، تبدیل شدن نبودهای عنوان شده در بالا، به بود است. امیدوارم چنین شود تا کتابخوان یا مصرف‌کننده این کالای فرهنگی در مقابل پرداخت هزینه‌ای که در این روزگار دشوار می‌پردازد، کالای درستی به‌دست آورد.

مکث

نبود اهرم قانونی

همه این اقدامات نشانگر این است که ما در یک فضای غیرحرفه‌ای کار می‌کنیم و با این اوصاف متأسفانه باید گفت دلیل اصلی باز ترجمه‌ها در حال حاضر سودجویی و فرصت‌طلبی است؛ هر چند دلیل دومی وجود دارد که به‌عنوان یک دلیل حرفه‌ای در همه جای جهان رایج است؛ مثلا کل آثار شکسپیر ۳بار در فرانسه با ۳مترجم مختلف منتشر شده است. نخستین مترجم شکسپیر ویکتور هوگوست، بعد از آن در اوایل قرن بیستم، فرد دیگری مجددا آثار او را ترجمه کرده و در اواخر قرن بیستم مجددا آثارش توسط فردی به نام ایو بون فوآ، شاعر بزرگ فرانسوی برای آخرین‌بار ترجمه شده است و تنها علت این باز ترجمه‌ها از نظر آنها این است که چون آثار شکسپیر میراث ادبیات جهان است، بهتر است هرازگاهی ترجمه‌ای تازه با رویکردی نو از آثار او ارائه شود؛ رویکردی که هم تکنیکی است و مسئله زبان در آن مطرح است و هم در راستای کمک به درک تازه‌ای از این میراث جهانی است. البته با این نگاه که بازترجمه آثار کلاسیکی که مشمول گذر زمان شده‌اند با رویکردی نو، خدمتی به ترجمه و روز آمدی آن است، ولی مسئله عجیب در بازار نشر ایران این است که همچنان شاهد روند پایان‌ناپذیر از بازترجمه بی‌قاعده آثار کلاسیک هستیم. به‌عنوان مثال می‌توان کتاب «شازده کوچولو» آنتوان دوسنت اگزوپری که در حال حاضر حدود ۵۰ ترجمه مختلف از آن در بازار وجود دارد یا «بیگانه» آلبر کامو را که حدود ۱۰نفر آن را بازترجمه کرده‌اند، نام برد. روش پیشگیرانه و بازدارنده برای هر چیزی از ۲حالت خارج نیست؛ این پیشگیری و بازدارندگی یا قانونی است یا اخلاقی! به‌دلیل عدم‌عضویت ایران در کنوانسیون برن ما به لحاظ قانونی قادر به جلوگیری از بازترجمه نیستیم. تنها بخش باقیمانده مسئله پرداختن به بحث اخلاقی آن است، شاید تنها بتوانیم به واسطه تذکر و تکرار این موضوع کاری کنیم که مترجم‌ها و ناشران این کار را غیراخلاقی بدانند و از ارتکاب آن اجتناب کنند. در غیر این صورت و در حال حاضر هیچ اهرم قانونی برای ممانعت از این کار وجود ندارد.

چهره خبر

برنامه‌های بعثه مقام معظم رهبری در کربلای معلی

حجت‌الاسلام سیدعبدالفتاح نواب، نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت:

در حال حاضر در آستانه اربعین حسینی بعثه مقام معظم رهبری در کربلای معلی، مقابل قتلگاه امام حسین(ع) برنامه سخنرانی و مرثیه‌خوانی برگزار می‌کند. همچنین در حرم حضرت ابوالفضل(ع) بارگاه مقدس امیرالمؤمنین علی(ع) و نیز در سامرا و کاظمین مراسم ویژه عزاداری برپا می‌شود که پشتوانه اصلی این مراسم از موقوفات است.

ویرایش جدید سند ملی مسجد

سیدناصر میرمحمدیان، مدیرعامل بنیاد هدایت:

سند ملی مسجد تاکنون ۱۲بار توسط بنیاد هدایت ویرایش شده است که ۸بار آن در کمیته تخصصی و ۴بار آن پس از ارسال به شورای عالی انقلاب فرهنگی بود؛ آخرین جلسه شورای عالی انقلاب فرهنگی در خصوص پیگیری سند ملی مسجد، ۲هفته قبل در مشهد مقدس و با حضور دستگاه‌های مرتبط به امور مساجد برگزار شد.

دبیر هفته کتاب منصوب شد

یاسر احمدوند، معاون امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با صدور حکمی علی رمضانی را به‌عنوان دبیر سی‌ویکمین دوره هفته کتاب جمهوری اسلامی ایران منصوب کرد. به‌گزارش همشهری، هفته کتاب، مجموعه مراسمی است که از سال ۱۳۷۲ هرساله بین روزهای ۱۰ تا ۲۴ آبان به ابتکار و هدایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برای ترویج کتاب و کتابخوانی برگزار می‌شود. براساس یک سیاست تدوین شده، طی این هفته اخبار مربوط به کتاب و چاپ و نشر در صدر اخبار فرهنگی کشور قرار می‌گیرد و مراسم و فعالیت‌های علمی و فرهنگی با مضمون کتاب برگزار می‌شود.

سی‌امین دوره هفته کتاب، سال گذشته نیز با برگزاری ۸۰۰ برنامه در ۱۳۱ استان، توسط دبیر استان‌ها، ۴دستگاه اصلی برگزارکننده و ۶۰دستگاه همکار اجرا شد.

نمایشگاه

حضور ایران در نمایشگاه بین‌المللی کتاب مسکو

جمهوری اسلامی ایران با عرضه بیش از ۶۰۰عنوان کتاب به زبان‌های فارسی و روسی، حضوری پررنگ در سی‌وششمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب مسکو دارد.

به گزارش همشهری، سی‌وششمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب مسکو از دیروز، هشتم شهریور (۱۴۰۲) با ۳۰۰ غرفه فعال، آغاز به‌کار کرد و تا ۱۲شهریور به فعالیت خود ادامه خواهد داد.

در سی‌وششمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب مسکو، خانه کتاب و ادبیات ایران با همکاری رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در مسکو، به معرفی و عرضه بیش از ۶۰۰عنوان کتاب با موضوعات دین، کودک و نوجوان، ایران‌شناسی، هنر، دفاع‌مقدس، ادبیات پایداری، ادبیات کلاسیک و معاصر و... پرداخته است. از این تعداد حدود ۲۵۰ عنوان کتاب شامل منابع ترجمه شده از زبان فارسی به زبان روسی است.

۳۰۰ رویداد با محوریت کودک و تصویرگری از برنامه‌های جنبی این نمایشگاه است. برای حضوری کنشمند در این رویدادها و تبادل تجربیات میان صنعت نشر ایران و کشورهای حاضر در زمینه کتاب کودک، منصوره محمدی، تصویرگر کتاب‌های کودک و نوجوان نیز در غرفه ایران حضور دارد.

داستان جنایی

ماجراجویی شرلوک هولمز

«اتود در قرمز لاکی» اثر آرتور کانن دویل را مژده دقیقی به فارسی برگردانده و از سوی نشر هرمس به چاپ دوازدهم رسیده است.

این رمان نخستین بار در سال ۱۸۸۷ به چاپ رسید. از لحظه‌ای که دکتر واتسون به خیابان بیکر می‌آید تا در کنار کار آگاه خصوصی، شرلوک هولمز، به زندگی و البته کار مشغول شود، چاره‌ای ندارد جز اینکه با دنیای خونین، خشن و مخوف تبهکاران خو بگیرد. در داستان «اتود در قرمز لاکی» که نخستین ماجراجویی هولمز و واتسون به‌حساب می‌آید، این دو کار آگاه به خانه‌ای در جنوب لندن می‌روند و با جسد مردی روبه‌رو می‌شوند. هیچ اثری از اعمال خشونت روی بدن این مرد دیده نمی‌شود اما کلمه‌ای اسرارآمیز با خون روی دیوار نوشته شده است. این جنایت و شرایط عجیب محل جرم، پلیس‌ها را حسابی سردرگم کرده است. اما زمانی که شرلوک هولمز با ذهن درخشان و خارق العاده خود به این معما می‌نگرد، موفق می‌شود داستان تراژیک پشت پرده این جنایت را برملا کند.

نشر هرمس این کتاب ۱۸۴صفحه‌ای را به بهای ۹۶هزار تومان منتشر کرده است.

تاریخ

تاریخ مختصر برابری

کتاب «تاریخ مختصر برابری» اثر توما پیکتی را حسین راغفر و کبری سنگری مهذب به فارسی برگردانده‌اند و به تازگی از سوی نشر نو منتشر شده است.

این کتاب تلاش کوچک و در عین‌حال مهم و راهگشای توما پیکتی، نویسنده و اقتصاددان لیبرال است، در مسیر فهم اهمیت برابری برای قوام جامعه بشری و اینکه همواره این نابرابری بوده که جوامع را به بحران کشانده و متلاشی کرده است. پیکتی که به‌دلیل حمله‌هایش به سرمایه‌داری و به‌ویژه سرمایه‌داری متأخر، در ۲ دهه اخیر شهرت زیادی کسب کرده، در سومین کتابش شرح داده که نابرابری، سرشت بسیاری از کشورهاست و همواره حکمران‌ها سعی داشته‌اند تا با نابرابری ساختاری، قدرت و ثروت را به‌گونه‌ای که می‌خواهند تقسیم کنند، اما تلاش‌های برابری‌خواهانه و انقلاب‌های مختلف از پایان قرن هجدهم تا به امروز نشان داده که پافشاری هرچه بیشتر بر نابرابری، فرورفتن جوامع در بحران را بیشتر و بیشتر می‌کند. تاریخ مختصر برابری، خوانشی است که نشان می دهد انسان معاصر باید مسیر پیش رویش را بر مبنای برابری بسازد و سعی کند از شر سوداگری سوداگران نجات یابد. نشر نو به تازگی چاپ نخست این کتاب ۲۹۰صفحه‌ای را به بهای ۱۸۰هزار تومان منتشر کرده است.